

psihologija

časopis saveza društava psihologa srbije

godina XXIV 1-2 1991.

Izdavački savet:

Nikola Rot, predsednik, Mikloš Biro, Ljiljana Milovanović, Ljubica Nikolić, Katarina Petrović, Vera Smiljanić, Radisav Tasić, Ksenija Radoš (glavni i odgovorni urednik), Gordana Živković.

Uredništvo:

Ksenija Radoš (glavni i odgovorni urednik), Mikloš Biro, Nada Ignjatović — Savić, Aleksandar Kostić, Gorjana Litvinović — Lukić, Dragica Pavlović, Ana Pešikan, Dragan Popadić, Jelena Vlačjković.

Sekretar redakcije:

Sonja Đorđević

Prevodioci:

Nataša Pašić — Knežević (engleski),
Mira Marinković (ruski)

Grafička obrada:

Miloje Petrović

Korice:

Dragoljub Pavlović,
akad. slikar — grafičar

Godišnja pretplata za 1991. godinu iznosi: za redovne studente psihologije 140,00 din. za pojedince 250,00 dinara, za radne organizacije 500,00 din., a za inostranstvo dvostruko. Cena jednog broja je 90,00 din., a dvobroja 150,00 din.

U finansiranju časopisa učestvuju:

Republička zajednica za naučni rad Srbije i

Samoupravna interesna zajednica za naučni rad Vojvodine.

Radove slati na adresu: *Savez društava psihologa Srbije, Dušina 7/III 11000 Beograd.* Pretplatu slati na žiro račun Saveza društava psihologa SR Srbije, broj 60803-678-6345, uz naznaku — za časopis »Psihologija«.

Rešenjem Republikčog sekretarijata za kulturu Srbije br. 413-85/73-02 od 3. februara 1973. god. časopis »Psihologija« je oslobođen republičkog poreza na promet.

Stampa: GIP »KULTURA«, Maršala Birjuzova 28, Beograd

PSIHOSOCIJALNE KARAKTERISTIKE DAROVITIH I PROSEČNIH ADOLESCENATA¹

Slavica Maksić

Institut za pedagoška istraživanja, Beograd

U radu je izložen deo podataka do kojih se došlo u istraživanju o psihosocijalnim karakteristikama darovitih adolescenata, učenika srednjih škola. Intelektualno i akademski daroviti učenici ($N_1 = 80$, $I_{QM} = 128,90$, prosečni uzrast 16 ; 9 godina) upoređivani su sa odgovarajućom grupom prosečnih nedarovitih učenika ($N_2 = 80$, $I_{QM} = 104,05$, prosečni uzrast 17 ; 0 godina) u socijabilnosti, kvalitetu i zadovoljstvu interpersonalnim odnosima sa drugovima, roditeljima i nastavnicima i sociometrijskom statusu u razredu.

Na većini mera razlike između darovitih i prosečnih adolescenata nisu statistički značajne, a tamo gde jesu nisu jednoznačne (u jednom slučaju u prednosti su daroviti, a u drugom prosečni). Kada se u ispitivanje uključi tip škole koju daroviti i prosečni učenici pohađaju situacija se uglavnom ponavlja: na većini mera psihosocijalnih karakteristika nema značajnih razlika između darovitih i prosečnih učenika iz obične i specijalizovane škole. Autor zaključuje da se može govoriti samo o nekim specifičnim psihosocijalnim karakteristikama darovitih adolescenata, pri čemu ima više sličnosti nego razlika. Isti zaključak se odnosi na darovite učenike koji pohađaju obične i specijalizovane škole.

Uvod

Značaj neintelektualnih faktora za razvoj darovitosti, za postignuće darovitih oba i njihov uspeh (školski, radni, životni) bio je istaknut već u prvom sistematom istraživanju o darovitim osobama koje je početkom veka započeo Terman sa radnicima (Terman et al., 1928; 1954; 1959). Nalazi ovog istraživanja argumento-

¹ Ovaj tekst predstavlja izvod iz magistarskog rada koji je pod naslovom »Socijalne karakteristike darovitih učenika« 8.XI 1990. god. na Filozofskom fakultetu u Beogradu odbranila S. Maksić pred misijom: prof. dr Lidija Vučić, doc. dr Ksenija Radoš i prof. dr Nenad Havelka

vano su govorili protiv do tada opšteprihvaćenog uverenja o socijalnoj inferiornosti darovitih osoba i njihovoj sklonosti ka mentalnim bolestima. Šta više, rezultati su ukazivali na superiornost darovitih osoba i to ne samo mentalnu već često i fizičku, socijalnu, emocionalnu.

Sledio je veliki broj istraživanja koja su imala za cilj da utvrde kakve su razlike u socijalnom i emocionalnom reagovanju, ponašanju i razvoju darovitih i nedarovitih osoba, naročito mlađih uzrasta. Dobijani su različiti odgovori: neka istraživanja i neki rezultati potvrđuju više sposobnosti darovitih za razumevanje i prihvatanje okoline u poređenju sa prosečnom populacijom otkrivajući veću emocionalnu stabilnost i socijalnu snalažljivost i uspešnost darovitih, drugi ukazuju na veći broj problema u interakciji darovitih sa njihovom okolinom i u okviru njihove ličnosti, dok treći ne nalaze linearnu vezu između indikatora socio-emocionalnog prilagođavanja i darovitosti već upućuju na još neke varijable koje su značajne (kao što su uzrast, pol, nivo darovitosti, tip škole koju ispitanici pohađaju)². Mada nas većina radova više usmerava na zadržavanje na Termanovoj liniji nego odstupanje od nje, ni rezultati najnovijih istraživanja i pregleda istraživanja nisu sasvim konzistentni tako da se može reći da je pitanje o neintelektualnim karakteristikama darovitih osoba, o tome šta pored intelektualnih sposobnosti odlikuje darovite osobe još uvek otvoreno (Abroms, 1985; Austin & Draper, 1981; Freeman, 1983; Kitano & Kirby, 1986; Manaster & Powell, 1983; McDowell, 1983; Mönks & Ferguson, 1983; Roedell, 1984; Ross & Parker, 1980). S druge strane, ideja o socijalnoj izolaciji darovitih odraslih i dece, o njihovim tegobama u privatnom životu, još uvek je živa i prisutna i danas ne samo kod laika već i kod mnogih mladih i obrazovanih ljudi, kao što su na primer studenti psihologije (Solano, 1987).

Problemi socijalnog i emocionalnog prilagođavanja darovite dece i mladih tretirani su samo uzgred u istraživanjima koja su rađena u našoj sredini (Đorđević, 1979; Koren, 1972; 1980). Rezultati ovih radova potvrđuju visoku prihvaćenost darovitih učenika u njihovom razrednom kolektivu na osnovnoškolskom i srednjoškolskom uzrastu, otkrivaju da manji broj darovitih srednjoškolaca preferira samoću i posvećivanje nedruštvenim aktivnostima, a u konativnim osobinama koje ukazuju na patalogiju daroviti mladi se ne razlikuju bitno od populacijskog proseka. Svi podaci se odnose na darovite učenike koji pohađaju obične škole, dok o karakteristikama učenika specijalizovanih škola istraživanja nisu vršena.

Problem i ciljevi istraživanja

Kako interakcija sa okolinom predstavlja prvi nivo na kome se mogu posmatrati problemi koji se pojavljuju u socijalnom i ličnom prilagođavanju za predmet našeg interesovanja izabrali smo interpersonalne odnose darovitih učenika, odnosno njihove relevantne psihosocijalne karakteristike: prirodu i kvalitet interpersonalnih odnosa sa okolinom, zadovoljstvo odnosima sa okolinom, socijabilnost i status u razredu. Za učenike srednjih škola, adolescente, opredelili smo se zato jer je ovaj uzrast do sada malo istraživani.

Postavili smo tri problema:

1) da li se razlikuju daroviti i prosečni adolescenti, učenici srednjih škola, u socijabilnosti, kvalitetu interpersonalnih odnosa sa drugovima, roditeljima i nastavnicima, stepenu zadovoljstva tim odnosima i sociometrijskom statusu u razredu;

2) da li se razlikuju daroviti i prosečni učenici običnih i specijalizovanih srednjih škola u socijalnosti, kvalitetu interpersonalnih odnosa sa drugovima, roditeljima i nastavnicima, stepenu zadovoljstva tim odnosima i sociometrijskom statusu u razredu, i

3) da li se razlikuju daroviti i prosečni adolescenti u merenim psihosocijalnim karakteristikama kada se u ispitivanju uključe njihov uzrast i pol³.

Istraživanje je izvedeno sa ciljem da utvrdi: 1) da li darovite adolescente odlikuje neki specifičan sklop psihosocijalnih karakteristika koje ih pored darovitosti razlikuju od ostalih adolescenata; 2) koliko u »modelovanju« psihosocijalnih karakteristika darovitih učenika učestvuje tip škole koji pohađaju (obična – specijalizovana škola), odnosno da li se za specijalizovanu školu opredeljuju daroviti učenici sa specifičnim psihosocijalnim karakteristikama, i 3) kakva je uloga, koliki je značaj uzrasta i pola za relaciju darovitost – psihosocijalne karakteristike.

Varijable

Nezavisna varijabla: darovitost

Vrlo je teško da se odredi koji su pravi pokazatelji darovitosti uopšte, a na mladim uzrastima posebno, i koliki nivo prisustva određenog pokazatelja ukazuje na darovitost. Često se govori samo o potencijalu da se bude darovit, o sposobnostima, inteligenciji, školskom postignuću mladih. Zato je razumljivo zašto se u mnogim istraživanjima darovitost određuje pomoću jednog pokazatelja kao što je na primer mišljenje nastavnika da je učenik darovit (Koren, 1972), na osnovu toga što učenik pohađa poseban program za darovite (Lehman & Erdwins, 1981) ili je dovoljno uverenje roditelja da je njihovo dete darovito (Freeman, 1979). U suštini, svaki od izdvojenih pokazatelja je relativan, svaki od određenih kriterijuma se može dovesti u pitanje: na primer, »kritični« količnik inteligencije za Termama (Terman et al., 1928) je bio 140, za Galučija (Galluci, 1988) 135, za Renzulija (Renzulli, 1986) 120. Navedene razlike u određenju darovitosti, u izboru darovitih ispitanika u velikoj meri umanjuju vrednost podataka do kojih se u istraživanju na takvim ispitanicima došlo. Upravo iz ovih razloga odlučili smo da darovitost odredimo preko više pokazatelja, da izbor darovitih ispitanika izvršimo po strogim kriterijumima, sa idejom da ćemo tako doći do tipičnijih predstavnika darovitih adolescenata, a u istraživanju do pouzdanijih nalaza u vezi postavljenih problema.

U našem istraživanju ispitivali smo darovite učenike u oblasti matematike i prirodnih nauka. Daroviti učenici su oni koje: 1) njihovi nastavnici prepoznaju i preporučuju kao darovite u određenim akademskim oblastima (matematika i prirodne nauke); 2) koji imaju visoke nadprosečne intelektualne sposobnosti ($IQ \geq 125$), i ispunjavaju još najmanje dva od sledećih pet uslova: 3) odličan školski uspeh iz

² Abroms & Gollin (1980), Albert (1980), Ballering & Koch (1984), Bloom (1982), Colangelo & Dettmann (1983), Coleman & Fufts (1982; 1985) Cornell & Grossberg (1987), Ferguson (1981), Freeman (1979), Galluci (1988), Grenier (1985), Hackney (1981), Janos, Fung & Robinson (1985), Kaiser & Berndt (1985), Karnes & Brown (1981), Leab & Jay (1987), Lehman & Erdwins (1981), Madoyh, Sheiber & Bass (1982), Mönks & Boxtel (1985), Reynolds & Bradley (198), Ritchie, Bernard & Shertzer (1982)

³ Rezultati koji se odnose na treći problem neće biti prikazani u ovom radu

matematike, fizike, hemije; 4) pokazuju interesovanje i aktivni su u oblasti datih predmeta u školskim sekcijama i vanškolskim udruženjima; 5) uspešno učestvuju na takmičenjima iz datih predmeta (u poslednje tri godine učestvuje najmanje na gradskom nivou takmičenja i ima osvojeno najmanje 10. mesto); 6) imaju nagrade za rad i uspeh u oblasti datih predmeta (škole, grada, itd.) i 7) objavljene radove i otkrića u oblasti datih predmeta.

Zavisna varijabla: psihosocijalne karakteristike

- 1) Socijalnost:
- 2) Kvalitet interpersonalnih odnosa sa:
  - a) drugovima,
  - b) roditeljima,
  - c) nastavnicima;
- 3) Zadovoljstvo interpersonalnim odnosima sa:
  - a) drugovima,
  - b) roditeljima,
  - c) nastavnicima;
- 4) Sociometrijski status u razredu:
  - a) preko kriterijuma »druženje« i
  - b) preko kriterijuma »vođstvo«.

Detalniji opis ovih varijabli izložićemo kasnije kroz opis instrumenata pomoću kojih smo ih merili.

Metod

Osnovni metodološki plan

Istraživanje je eksplikativnog karaktera (u delu koji će biti prikazan u ovom radu).

Upotrebljen je metod kontrastnih grupa koji podrazumeva poređenje grupa koje su izložene kontrastnim iskustvima. U našem slučaju to znači upoređivanje dve grupe koje se razlikuju u darovitosti, a ujednačene su po svim drugim bitnim obeležjima.

Ispitanici

Uzorak broji 160 učenika od I do IV razreda srednje škole matematičko-prirodno-tehničkog usmerenja iz gradske sredine (Beograd). Ispitivanjem su bili obuhvaćeni učenici iz četiri obične i jedne specijalizovane škole⁴ čiji se uzrast kretao od 14; 6 do 18; 11 godina. Uzorak je prema načinu formiranja prigodan.

Uzorak se sastoji od dve grupe, darovite i prosečne, pri čemu se svaka od njih sastoji od jednakog broja učenika obične i specijalizovane škole (po 40).

⁴ Matematička gimnazija

Prvo je formirana darovita, a zatim prosečna grupa. Izbor darovitih učenika izvršen je tako što je traženo od nastavnika da predlože po 4 – 6 učenika iz odeljenja koji su po njihovom mišljenju talentovani za matematiku i prirodne nauke. Prikupljeni su predlozi za 28 odeljenja specijalizovane škole i 33 odeljenja običnih škola. Većina predloženih učenika je ispitana verbalnom serijom B. Stevanovića, a za daljnje ispitivanje su zadržani oni učenici koji su imali količnik inteligencije jednak ili veći od 125. Od ovih učenika u uzorak su ušli samo oni koji su ispunjavali i dodatne kriterime za darovitost koje smo napred naveli. Tako je dobijena darovita grupa koju čini 80 učenika čiji je prosečni količnik inteligencije 128,90, a prosečni uzrast 16; 9 godina. Prosečnu grupu ($N_2 = 80$) čine učenici koje je istraživač izabrao od preostalih učenika iz svakog odeljenja za koje je utvrđeno da nemaju talenta za matematiku i prirodne nauke prema postavljenim kriterijumima, da nemaju ispoljene druge vrste talenata, a na testu inteligencije su postizali prosečan količnik inteligencije ($IQ = 90 - 109$). Prosečna grupa ima prosečni količnik inteligencije 104,05 i prosečni uzrast 17; 0 godina.

Darovita i prosečna grupa ujednačene su po školskom usmerenju, školskom uspehu (odličan i vrlo dobar), uzrastu, razredu i polu.

Tabela 1.

ISPITANICI (F)

grupa	N	škol. uspeh		razred prosečan				uzrast	M	Ž	IQ
		odl.	neodl.	I	II	III	IV				
DAROVITA	80	77	3	20	18	19	23	16;9	44	36	128,90
PROSEČNA	80	76	4	20	18	19	23	17;0	43	37	104,05
		160	160	7	40	36	38	46	16;10	37	73

Instrumenti

1) List za otkrivanje učenika koji su talentovani za matematiku i prirodne nauke. U listu su bili ponuđeni pokazatelji darovitosti što je nastavnicima trebalo da pomogne prilikom nominovanja darovitih učenika.

2) Verbalna serija B. Stevanovića. Test je upotrebljen za merenje inteligencije pošto je pogodan za grupno zadavanje u školskim uslovima i ima norme za našu populaciju.

3) Skala druželjubivosti. Za merenje socijalnosti upotrebljena je skala druželjubivosti (SD) koja je preuzeta iz Frajburškog inventara ličnosti⁵. Skala ima 28 tvrdnji sa prisilnim izborom »da-ne« a tvrdnje se odnose na lakoću upoznavanja i komuniciranja sa drugima, zainteresovanost za druženje, uživanje u druženju.

4) Upitnici kvaliteta interpersonalnih odnosa sa drugovima, roditeljima i nastavnicima. Upotrebljeni su upitnici koje je autor konstruisao za potrebe ovog ispitivanja (pitanja zatvorenog tipa, sa pet ponuđenih odgovora).

⁵ Jugoslovenska adaptacija »Das Freiburger Persönlicheinventar« autora J. Fahrenberg, H. Selg i R. Hampel, koju su 1981. god. priredili Bele-Potočnik, Hruševar, Krizmanić i Tušak (Zavod za produktivnost dela, Ljubljana)

Upitnik o kvalitetu interpersonalnih odnosa sa drugovima sadrži dvanaest pitanja koja se odnose na slaganje sa drugovima, ocenu odnosa sa drugovima, vrednovanje stavova drugova, broj drugova, količinu vremena koje ispitanik provodi sa drugovima, bliskost sa drugovima. Viši skorovi ukazuju na dobre, povoljne odnose ispitanika sa drugovima, a obuhvataju veće vrednovanje mišljenja drugova, pozitivniju ocenu stavova drugova, pozitivniju ocenu odnosa sa drugovima, veći broj drugova sa kojima ispitanik provodi više vremena, dobro se razume i uspostavlja bliskije odnose.

Upitnik o kvalitetu interpersonalnih odnosa sa roditeljima sačinjava devet pitanja koja se odnose na ispitanikovu procenu odnosa sa majkom i ocem, razumevanja i bliskosti sa roditeljima, stavova roditelja prema ispitaniku, vrednosti koju im ispitanik pridaje i statusa koji ispitanik ima u porodici (učešće u porodičnom odlučivanju, nezavisnost od roditelja i samostalnost). Viši skorovi koji govore o dobrim, povoljnim odnosima ispitanika sa roditeljima sadrže povoljniju ocenu slaganja sa roditeljima, veće vrednovanje stavova roditelja, bolje razumevanje i veću bliskost sa roditeljima, veću samostalnost u odlučivanju o stvarima značajnim za samog ispitanika, veću uključenost ispitanika u porodično odlučivanje.

Upitnik o kvalitetu interpersonalnih odnosa sa nastavnicima sastoji se od pet pitanja koja traže procenu odnosa ispitanika sa nastavnicima, stavova nastavnika prema ispitaniku, vrednovanje tih stavova i stepen bliskosti između ispitanika i nastavnika. Viši skorovi znače dobre, povoljne odnose ispitanika sa nastavnicima i podrazumevaju ispitanikovu pozitivniju ocenu odnosa sa nastavnicima, nastavnikovih stavova prema ispitaniku i veću bliskost između ispitanika i nastavnika (veća očekivanja ispitanika od nastavnika i češće uključivanje ličnih tema u međusobnu komunikaciju).

5) Skale zadovoljstva interpersonalnim odnosima sa drugovima, roditeljima i nastavnicima. Upotrebene su grafičke skale na kojima su ispitanici određivali stepen zadovoljstva birajući jednu od pet označenih tačaka na liniji, od »uopšte nisam zadovoljan« do »u potpunosti sam zadovoljan« ili prostor između označenih tačaka (što je kasnije svedeno na označene stepene).

6) Sociometrijski upitnik. Sociometrijski status u razredu meren je pomoću sociometrijskog upitnika koji su popunjavali drugovi iz razreda. Kriterijumi izbora su: aktuelno druženje i predstavljanje razreda.

Sve mere psihosocijalnih karakteristika osim sociometrijskog statusa predstavljaju samoizveštaj ispitanika.

Tok ispitivanja

Ispitivanje je izvedeno u prvoj polovini 1988. godine i teklo je u tri faze. Prvo je izvršen izbor ispitanika tako što su formirane darovita i prosečna grupa. U drugoj fazi urađeno je sociometrijsko ispitivanje, a u trećoj zadavanje upitnika i skala koji su merili ostale psihosocijalne karakteristike. U toku izvođenja ispitivanja učenici i nastavnici su rado saradivali i bili značajno zainteresovani za rezultate.

Skorovanje

Za skalu socijabilnosti upotrebene su norme iz priručnika. Skorovi koji predstavljaju mere kvaliteta interpersonalnih odnosa sa drugovima, roditeljima i nastav-

nicima formirani su na osnovu logičko-sadržinske analize pitanja koja su postavljena u upitniku i statističke analize interkorelacija dobijenih odgovora na data pitanja⁶.

Izračunata su dva individualna indeksa sociometrijskog statusa. Indeks sociometrijskog statusa po kriterijumu druženje izračunat je tako što je broj izbora koje je ispitanik dobio za druženje podeljen sa brojem preostalih ispitanih učenika iz njegovog razreda. Indeks sociometrijskog statusa po kriterijumu vođstvo je izračunat tako što je broj izbora za predstavnika razreda koji je ispitanik dobio podeljen sa brojem preostalih ispitanih učenika iz njegovog razreda.

Statistička obrada podataka

U statističkoj obradi primenjeni su sledeći postupci: procentna i korelaciona analiza, hi kvadrat test, t test i dvosmerna analiza varijanse (ANOVA).

Rezultati

Neka bitna obeležja darovitih i prosečnih adolescenata

Pre nego što smo prešli na osnovne probleme rada detaljnije smo se upoznali sa opštim, demografskim i drugim, po našem uverenju bitnim, obeležjima ispitanika. Ispitivanje nam je otkrilo da se darovita i prosečna grupa, pored obeležja u kojima je izvršeno ujednačavanje (školsko usmerenje, razred, uzrast, pol, opšti školski uspeh) nisu razlikovale ni u mnogim drugim obeležjima, kao što je porodična situacija u kojoj adolescenti žive, način podizanja u predškolskom periodu, vreme polaska u školu, broj dece u porodici, zaposlenost majke. Naši ispitanici u većini slučajeva žive u potpunim porodicama koje imaju dvoje dece; pohađali su predškolske ustanove pošto su im majke zaposlene; pošli su na vreme u školu i žive u dobrim stambenim uslovima. Ova situacija je pogodna za ispitivanje pošto nam dozvoljava da eliminišemo eventualni uticaj razlika u navedenim obeležjima između darovitih i prosečnih adolescenata na njihove psihosocijalne karakteristike i razlike ukoliko se pojave sa većom sigurnošću pripišemo darovitosti.

Međutim, darovita i prosečna grupa značajno su se razlikovale u socio-profesionalnoj pripadnosti i kulturnoj orijentisanosti porodica iz kojih dolaze. Porodice darovitih adolescenata imaju viši socio-profesionalni status i više su kulturno orijentisane od porodica prosečnih adolescenata. Slični nalazi poznati su od ranije (npr. Benbow & Stanley, 1980) i ukazuju na to da daroviti mladi, pored toga što su talentovani, imaju vrlo povoljne, a često i bolje uslove od svojih prosečnih vršnjaka u svojoj porodici da razvijaju i zadovoljavaju saznajno-naučna interesovanja i bave se aktivnostima koje će omogućiti ispoljavanje i pomoći razvijanje njihovih talenata.

Razlike u psihosocijalnim karakteristikama darovitih prosečnih adolescenata

Kao što se vidi iz tabele 2. za većinu psihosocijalnih karakteristika nismo utvrdili značajne razlike između darovite i prosečne grupe.

⁶ Instrument i informacije o skorovanju mogu se dobiti od autora

Tabela 2.

**RAZLIKE U PSIHOSOCIJALNIM KARAKTERISTIKAMA
IZMEĐU DAROVITE I PROSEČNE GRUPE (T TEST)**

varijable	t	df
SOCIJABILNOST	0,11	158
KVALITET INTERPERSONALNIH ODNOSA SA:		
a) drugovima	1,13	158
b) roditeljima	-1,37	152
c) nastavnicima	-0,20	158
ZADOVOLJSTVO INTERPERSONALNIM ODNOSIMA SA:		
a) drugovima	-0,26	158
b) roditeljima	-1,46	158
c) nastavnicima	-0,25	158
SOCIOMETRIJSKI STATUS U RAZREDU:		
a) kriterijum »druženje«	3,71**	158
b) kriterijum »vođstvo«	4,85**	158

* p < 0,05 **p < 0,01

Razlika u socijalnosti darovite i prosečne grupe nije statistički značajna ($t = 0,11$, $df = 158$, $p > 0,05$) iz čega možemo da pretpostavimo da takvih razlika u stvarnosti nema, da daroviti i prosečni adolescenti imaju slične socijalne potrebe interesovanja, da jednako vole da budu sa drugim ljudima.

Razlike između darovite i prosečne grupe u kvalitetu interpersonalni odnosa sa drugovima, sa roditeljima i sa nastavnicima nisu statistički značajni (sa drugovima: $t = 1,13$, $df = 158$, $p > 0,05$; sa roditeljima: $t = 1,37$, $df = 152$, $p = 0,05$; sa nastavnicima: $t = -0,20$, $df = 158$, $p > 0,05$). Dakle, daroviti prosečni adolescenti se ne razlikuju po tome kakve odnose održavaju sa svojim drugovima: imaju sličan ili jednak broj drugova sa kojima se druže i to kako oni iz škole tako i van škole; isto važi i za drugove koje su imali ranije dok su bili u osnovnoj školi; na sličan način se druže sa svojim drugovima, u jednakoj meri se međusobno posećuju, sličnu količinu vremena provode sa drugovima, jednako su bliski sa drugovima; u jednakoj meri vrednuju stavove svojih drugova, slično procenjuju te stavove, na jednak način ocenjuju odnose koje imaju sa drugovima. U celir posmatrano, daroviti i prosečni adolescenti ne razlikuju se međusobno u pogled odnosa koje imaju sa svojim roditeljima, ali se na nekim aspektima odnosa pojavljuju značajne razlike. Tako, daroviti i prosečni adolescenti slično ocenjuju i vrednuju stavove svojih roditelja i imaju sličan tretman u svojoj porodici; jednake mogućnosti da izraze svoje mišljenje, učestvuju u porodičnom odlučivanju i samostalno odlučuju o stvarima koje se tiču njih samih. Međutim, daroviti adolescenti nailaze na slabij razumevanje kod svojih roditelja nego prosečni i nepovoljnije od prosečnih ocenjuju svoje odnose sa ocem. Mada male, razlike su indikativne i mogu se povezati sa većom osetljivošću i kritičnošću darovitih adolescenata (Freeman, 1983; Manaster & Pe

Tabela 2.

**RAZLIKE U PSIHO SOCIJALNIM KARAKTERISTIKAMA
IZMEĐU DAROVITE I PROSEČNE GRUPE (T TEST)**

varijable	t	df
SOCIJABILNOST	0,11	158
KVALITET INTERPERSONALNIH ODNOSA SA:		
a) drugovima	1,13	158
b) roditeljima	-1,37	152
c) nastavnicima	-0,20	158
ZADOVOLJSTVO INTERPERSONALNIM ODNOSIMA SA:		
a) drugovima	-0,26	158
b) roditeljima	-1,46	158
c) nastavnicima	-0,25	158
SOCIOMETRIJSKI STATUS U RAZREDU:		
a) kriterijum »druženje«	3,71**	158
b) kriterijum »vođstvo«	4,85**	158

* p < 0,05 ** p < 0,01

Razlika u socijabilnosti darovite i prosečene grupe nije statistički značajna ($t = 0,11$, $df = 158$, $p > 0,05$) iz čega možemo da pretpostavimo da takvih razlika u stvarnosti nema, da daroviti i prosečni adolescenti imaju slične socijalne potrebe i interesovanja, da jednako vole da budu sa drugim ljudima.

Razlike između darovite i prosečne grupe u kvalitetu interpersonalnih odnosa sa drugovima, sa roditeljima i sa nastavnicima nisu statistički značajne (sa drugovima: $t = 1,13$, $df = 158$, $p > 0,05$; sa roditeljima: $t = 1,37$, $df = 152$, $p = 0,05$; sa nastavnicima: $t = -0,20$, $df = 158$, $p > 0,05$). Dakle, daroviti i prosečni adolescenti se ne razlikuju po tome kakve odnose održavaju sa svojim drugovima: imaju sličan ili jednak broj drugova sa kojima se druže i to kako onih iz škole tako i van škole; isto važi i za drugove koje su imali ranije dok su bili u osnovnoj školi; na sličan način se druže sa svojim drugovima, u jednakoj meri se međusobno posećuju, sličnu količinu vremena provode sa drugovima, jednako su bliski sa drugovima; u jednakoj meri vrednuju stavove svojih drugova, slično procenjuju te stavove, na jednak način ocenjuju odnose koje imaju sa drugovima. U celini posmatrano, daroviti i prosečni adolescenti ne razlikuju se međusobno u pogledu odnosa koje imaju sa svojim roditeljima, ali se na nekim aspektima odnosa pojavljuju značajne razlike. Tako, daroviti i prosečni adolescenti slično ocenjuju i vrednuju stavove svojih roditelja i imaju sličan tretman u svojoj porodici; jednake mogućnosti da izraze svoje mišljenje, učestvuju u porodičnom odlučivanju i samostalno odlučuju o stvarima koje se tiču njih samih. Međutim, daroviti adolescenti nailaze na slabije razumevanje kod svojih roditelja nego prosečni i nepovoljnije od prosečnih ocenjuju svoje odnose sa ocem. Mada male, razlike su indikativne i mogu se povezati sa većom osetljivošću i kritičnošću darovitih adolescenata (Freeman, 1983; Manaster & Po-

well, 1983; Roedell, 1984). Mešanje darovitih adolescenata u roditeljske uloge na šta ukazuju mnogi autori koji su proučavali odnose sa roditeljima (Hackney, 1981; Ballering & Koch, 1984) se naročito nepovoljno odražava na odnose sa ocem pošto je on kao nosilac porodičnog autoriteta u našoj kulturi time više ugrožen. Najzad, daroviti i prosečni adolescenti na sličan način ocenjuju i vrednuju stavove svojih nastavnika, jednako ocenjuju svoje odnose sa nastavnicima, jednako su bliski sa njima i imaju jednaka očekivanja u pogledu razumevanja i pomoći od strane svojih nastavnika.

Razlike između darovite i prosečne grupe u stepenu zadovoljstva interpersonalnim odnosima sa drugovima, sa roditeljima i sa nastavnicima takođe nisu statistički značajne (sa drugovima: $t = -0,26$, $df = 158$, $p > 0,05$; sa roditeljima: $T = -1,46$, $df = 158$, $p > 0,05$; sa nastavnicima: $t = -0,25$, $df = 158$, $p > 0,05$) iz čega sledi da su daroviti i prosečni adolescenti u jednakoj meri zadovoljni odnosima koje imaju sa svojim drugovima, odnosima koje imaju sa svojim roditeljima i odnosima koje imaju sa svojim nastavnicima.

Sociometrijski status u razredu je jedina (od merenih) karakteristika po kojoj se daroviti i prosečni učenici značajno razlikuju. Razlike su statistički značajne na oba kriterijuma (»druženje«: $T = 3,71$, $df = 158$, $p > 0,01$; »vodstvo«: $T = 4,85$, $df = 158$, $p > 0,01$). Drugovi iz odeljenja češće se druže sa darovitim nego prosečnim učenicima i češće predlažu darovite nego prosečne učenike za predstavnike odeljenja. Razloge za visok sociometrijski status darovitih učenika lako otkrivamo prisećajući se iz čega se sastoji njihova darovitost. Ovo su učenici koje nastavnici smatraju za darovite; nadprosečno inteligentni postižu izuzetan školski uspeh, vrlo su aktivni i vrlo uspešni u mnogim vanškolskim aktivnostima. Poželjno je biti u blizini darovitog učenika, družiti se s njim, jer ovakvo druženje imponuje, a može da obezbedi i određenu dobit.

Na osnovu iznetih rezultata možemo da zaključimo da ima više sličnosti nego razlika u psihosocijalnim karakteristikama darovitih i prosečnih adolescenata. Ovo pre svega znači da nema osnova da se dalje održava stereotip o nezainteresovanosti darovitih adolescenata za ljude oko njih i većim problemima darovitih nego nedarovitih mladih u odnosima sa okolinom. Isti rezultati potvrđuju takođe da nema osnova ni za zastupanje suprotnog stanovišta o opštoj superiornosti darovitih pojedinaca koja podrazumeva obavezno prisustvo razvijenih socijalnih veština kod darovitih mladih i zrelo socijalno ponašanje u skladu sa njihovim visokim intelektualnim potencijalima. Nije dovoljno da dete ili mlada osoba budu nadprosečno inteligentni i talentovani za određenu oblast ljudske delatnosti da bi ove odlike na sličan način odredile njihovo socijalno ponašanje i ličnost.

Razlike u psihosocijalnim karakteristikama darovitih i prosečnih učenika obične i specijalizovane škole

Aritmetičke sredine i F vrednosti za psihosocijalne karakteristike darovite i prosečne grupe učenika u zavisnosti od toga koju školu pohađaju, običnu ili specijalizovanu, date su u tabeli 3.

Iz tabele 3. se vidi da je od devet posmatranih situacija varijansa značajna u tri slučaja. Daroviti i prosečni učenici iz obične i specijalizovane škole značajno se

Tabela 3
ARITMETIČKE SREDINE I F VREDNOSTI ZA PSIHO SOCIJALNE KARAKTE-
RISTIČKE DAROVITE I PROSECNE GRUPE PREMA VRSTI ŠKOLE

	Psihosocijalne karakteristike	Škola	M		Glavni efekat škole i grupe (F)	Zajednički efekat škole i grupe (F)	Objašnjenja varijansa
			darovita grupa	prosečna grupa			
	SOCIJABIL-NOST	specijal. redovna	56,90	56,26	šk. 1,59 gr. 0,08	0,02	0,56
ZADOVOLJSTVO INTERPERSO-NALNIM ODNOSIMA SA	A) drugovima	specijal. redovna	3,55	3,43	šk. 2,89	0,01	1,54
	V) roditeljima	specijal. redovna	3,71	3,58	gr. 1,72	1,32	1,70
	C) nastavnicima	specijal. redovna	4,20	4,21	gr. 1,88	0,42	0,89
ZADOVOLJSTVO INTERPERSO-NALNIM ODNOSIMA SA	A) drugovima	specijal. redovna	3,49	3,46	gr. 0,06	0,37	1,45
	B) roditeljima	specijal. redovna	3,70	3,65	šk. 4,03*	2,22	3,35*
	C) nastavnicima	specijal. redovna	3,90	4,05	gr. 0,07	0,01	0,69
SOCIJALNI STATUS U RAZREDU	A) sadašnji	specijal. redovna	3,63	3,65	šk. 2,01 gr. 0,07	0,92	4,86**
	B) izborni	specijal. redovna	0,15	0,12	šk. 0,01 gr. 13,66**	5,53*	11,13**
		specijal. redovna	0,16	0,11	šk. 3,30 gr. 24,56**		

* $p < 0,05$ ** $p < 0,01$

međusobno razlikuju u zadovoljstvu odnosima sa roditeljima ($F = 3,35$, $p < 0,05$) i u sociometrijskom statusu po kriterijumu »druženje« ($F = 4,86$, $p < 0,01$) i po kriterijumu »vodstvo« ($F = 11,13$, $p < 0,01$).

Razliku u zadovoljstvu odnosima sa roditeljima pravi škola tako da su daroviti i prosečni učenici iz specijalizovane škole manje zadovoljni odnosima sa roditeljima od darovitih i prosečnih učenika iz obične škole (glavni efekat škole: $F = 5,60$, $p < 0,01$; glavni efekat darovitosti: $F = 2,22$, $p > 0,05$). Drugim rečima, veće nezadovoljstvo odnosima sa roditeljima kod učenika specijalizovane škole u odnosu na učenike obične škole može se objasniti uticajem škole.

Sociometrijski status po kriterijumu »druženje« ne zavisi od vrste škole koju učenici pohađaju što znači da daroviti učenici imaju viši status od prosečnih učenika bez obzira da li pohađaju običnu ili specijalizovanu školu (glavni efekat darovitosti: $F = 13,66$, $p < 0,01$; glavni efekat škole: $F = 0,01$, $p > 0,05$). Međutim, za sociometrijski status po kriterijumu »vodstvo« bitno je koju školu učenik pohađa (zajednički efekat darovitosti i škole: $F = 5,53$, $p < 0,05$): daroviti učenici imaju viši status od prosečnih učenika pre svega u običnim školama, dok kod prosečnih učenika uticaj škole nije bitan.

Odakle dolaze razlike između učenika specijalizovane i obične škole? Upravo su učenici specijalizovane škole u najvećem broju i talentovani i priznati kao takvi, imaju visoke sposobnosti, poseban obrazovni tretman, uspešni su. Učenici specijalizovane škole su u velikoj meri etiketirani kao učenici sa posebnim talentom što može imati neke negativne posledice i na šta ukazuju pojedina istraživanja (Freeman, 1979; Janos, Fung & Robinson, 1985). Ovi učenici su pod izuzetnim pritiskom očekivanja okoline, pre svega svoje porodice, roditelja, da budu najbolji, bolji od drugih. Poznato je da roditelji darovitih učenika najviše ističu i nagrađuju kognitivne proizvode svoje dece iz čega osetljivi daroviti učenici mogu da zaključe da njihovi roditelji nude svoju pažnju i ljubav pre svega ili samo za njihov uspeh, da su nedovoljno emotivno uključeni što se nepovoljno odražava na njihove međusobne odnose. Problemi između roditelja i dece mogu da nastaju i zato što učenici specijalizovane škole, podstaknuti posebnim obrazovnim tretmanom u školi, traže a ne dobijaju sličan, poseban tretman u svojoj kući.

Pretpostavljamo da su razlike u sociometrijskom statusu između darovitih i prosečnih učenika iz specijalizovane i obične škole pod uticajem sastava razreda. Manji broj darovitih učenika u razredu obične škole omogućava darovitim uenicima da se lakše uoče i budu birani zbog toga što su daroviti. Koncentracija darovitih učenika u odeljenjima specijalizovane škole umanjuje njihove šanse da budu izabrani, pa se tako dešava da daroviti učenici u specijalizovanoj školi imaju značajno niži status po kriterijumu »vodstvo« od darovitih učenika u običnoj školi.

Ipak, većina razlika u psihosocijalnim karakteristikama između darovitih i prosečnih učenika koji pohađaju specijalizovane i obične škole nije statistički značajna. Daroviti i prosečni učenici bez obzira na tip škole koji pohađaju jednako su socijabilni, imaju jednako dobre odnose sa svojim drugovima, roditeljima i nastavnicima, u istoj meri su zadovoljni odnosima koje imaju sa svojim drugovima i nastavnicima. Ovo znači da se ne može govoriti o nekom specifičnom profilu darovitih učenika specijalizovane škole u okviru mernih karakteristika.

Dok su se naša implicitna očekivanja o razlikama između darovitih i prosečnih učenika koji pohađaju specijalizovane i obične škole kretala u domenu odnosa sa

drugovima i sa nastavnicima dobijeni rezultati ukazuju na probleme u odnosima sa roditeljima. Ne bismo baš mogli reći da naši nalazi govore protiv izdvajanja darovitih učenika u specijalizovanu školu, ali se iz njih može izvući zaključak da nema dokaza da daroviti učenici doživljavaju nepovoljno školsku sredinu u običnoj školi (interpersonalne odnose sa drugovima i sa nastavnicima). Pitanje da li treba organizovati specijalizovanu školu za darovite učenike zato što ovi doživljavaju ugrožavajuće običnu školu zbog interpersonalnih odnosa i kvaliteta nastave svodi se na pitanje nastave pošto interpersonalni odnosi nisu izvor problema sudeći prema rezultatima našeg istraživanja. Može se postaviti i drugačija pretpostavka: da nema značajnih vidljivih prednosti u oblasti interpersonalnih odnosa kod darovitih učenika koji pohađaju specijalizovanu školu zato što se tamo pojavljuju neki drugi problemi koji imaju nepovoljne efekte (na primer, konkurencija među sličnima). Međutim, ova pretpostavka bi morala da se proveri u nekom novom istraživanju koje bi ispitalo prednosti i nedostatke običnih i specijalizovanih škola za vaspitanje i obrazovanje darovitih učenika.

Zaključci

Osnovna ograničenja našeg istraživanja proističu iz toga kako smo odredili darovitost (ispitivana je samo intelektualna i akademska darovitost, samo talenat za matematiku i prirodne nauke) i malog broja psihosocijalnih karakteristika (uključene su socijalabilnost, kvalitet i zadovoljstvo odnosima sa okolinom i sociometrijski status u razredu). Značajna ograničenja proističu i iz obeležja uzoraka (prirodni) i upotrebljenog instrumenta (konstruisan za ovo ispitivanje, nisu poznate metrijske karakteristike, većina mera su samoizveštaj ispitanika). Imajući u vidu izneta ograničenja, na osnovu izvedenog ispitivanja, zaključujemo:

1) Ima više sličnosti nego razlika između darovitih i prosečnih adolescenata u pogledu njihovih psihosocijalnih karakteristika. Ne bi se moglo reći da darovite adolescente odlikuje specifičan sklop psihosocijalnih karakteristika potpuno različit od onog koji je svojstven prosečnim adolescentima. Izvesne razlike se javljaju na pojedinim karakteristikama kao što su sociometrijski status u razredu i odnosi sa roditeljima. Ove razlike nisu jednoznačne: u jednom slučaju u boljem položaju su daroviti adolescenti (sociometrijski status), a u drugom prosečni (tendencije u odnosima sa roditeljima).

2) Kada se u ispitivanje uključi tip škole koji daroviti i prosečni učenici pohađaju situacija se uglavnom ponavlja. Na većini mera psihosocijalnih karakteristika nema značajnih razlika iz čega sledi da se ne može govoriti ni o specifičnim psihosocijalnim karakteristikama darovitih učenika koji pohađaju običnu odnosno specijalizovanu školu. Razlike koje su značajne odnose se na sociometrijski status u razredu i zadovoljstvo odnosima sa roditeljima. Dok se razlike u statusu mogu lako objasniti sastavom razreda, razlike u odnosima sa roditeljima su manje jasne i zahtevaju dalje ispitivanje.

LITERATURA

- Abroms, K. I. (1985), Social giftedness and its relationship with intellectual giftedness, in: J. Freeman (Ed.), *The Psychology of gifted children*, New York: John Wiley and Sons, 201-218
- Abroms, K. I. & Gollin, J. B. (1980), Developmental study of gifted preschool children and measures of psychosocial giftedness, *Exceptional Children*, 46, 334-341
- Albert, R. S. (1980), Family positions and attainment of eminence: A study of special family positions and special family experience *Gifted Child Quarterly*, 24 (2), 87-95
- Altman, R. (1983), Social-emotional development of gifted children and adolescents: a research model, *Roeper Review*, 5 (2), 65-68
- Austin, A. B. & Draper, C. D. (1981), Peer relationships of the academically gifted: a review, *Gifted Child Quarterly*, 25 (3), 129-133
- Ballering, L. D. & Koch, A. (1984), Family relations when a child is gifted, *Gifted Child Quarterly*, 28 (3), 140-143
- Benbow, C. P. & Stanley, J. C. (1980), Intellectually talented students: family profiles, *Gifted Child Quarterly*, 24 (3), 119-122
- Bloom, B. S. (1982), The role of gifted and markers in the development of talent, *Exceptional Children*, 48, 510-522
- Colangelo, N. & Dettmann, D. F. (1983), A Review of research on parents and families of gifted children, *Exceptional Children*, 50 (1), 20-27
- Coleman, J. M. & Fults, B. A. (1982), Self-concept and the gifted classroom: the role of social comparisons, *Gifted Child Quarterly*, 26, 116-119
- Coleman, J. M. & Fults, B. A. (1985), Special-class placement, level of intelligence, and the self-concept of gifted children: a social comparison perspective, *RASE*, 6 (1), 7-11
- Cornell, D. G. & Grossberg, I. W. (1987), Family environment and personality adjustment in gifted program children, *Gifted Child Quarterly*, 31 (2), 59-64
- Đorđević, B. (1979), *Individualizacija vaspitanja darovitih*, Beograd: Institut za pedagoška istraživanja - Prosveta
- Ferguson, W. E. (1981), Gifted adolescents, stress and life change *Adolescence*, 16 (64), 973-985
- Freeman, J. (1979), *Gifted children: their identification and development in a social context*, Lancaster: MTP Press
- Freeman, J. (1983), Annotation: Emotional problems of the gifted child, *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 24 (3), 481-485
- Callucci, N. T. (1988), Emotional adjustment of gifted children, *Gifted Child Quarterly*, 32 (2), 273-276
- Grenier, M. E. (1985), Gifted children and other siblings, *Gifted Child Quarterly*, 29 (4), 164-167
- Hackney, H. (1981), The Gifted Child, the family and the school, *Gifted Child Quarterly*, 25 (2), 51-54
- Janos, P. M., Fung, H. C. & Robinson, N. M. (1985), Self-concept, self-esteem, and peer relations among gifted children who feel »different«, *Gifted Child Quarterly*, 29 (2), 78-82
- Kaiser, C. F. & Berndt, D. J. (1985), Predictors of loneliness in the gifted adolescent, *Gifted Child Quarterly*, 29 (2), 74-77
- Karnes, F. A. & Brown, K. E. (1981), Moral development and the gifted: an initial investigation, *Roeper Review*, 3, 8-10

Koren, I. (1972), *Otkrivanje intelektualno nadarene omladine, Praktične upute nastavnicima*, Sisak: Općinski zavod za zapošljavanje

Koren, I. (1980), *Informacija o općem razvoju, društvenom prilagođavanju i školskoj uspješnosti jedne eksperimentalne grupe ispitanika tijekom srednjoškolskog obrazovanja*, Sisak: USIZ za zapošljavanje

Kitano, M. & Kirby, D. (1986), *Gifted Education, A Comprehensive View*, Boston/Toronto: Little Brown and Company

Leab, R. C. & Jay, G. (1987), Self-concept in gifted children: differential impact in boys and girls, *Gifted Child Quarterly*, 31 (1), 9–14

Lehman, E. B. & Erdwins, C. J. (1981), The social and emotional adjustment of young, intellectually gifted children, *Gifted Child Quarterly*, 25 (3), 134–137

Maddux, C. D., Scheiber, L. M. & Bass, J. E. (1982), Self-concept and social distance in gifted children, *Gifted Child Quarterly*, 26 (2), 77–81

Manaster, G. J. & Powell, Ph. M. (1983), A Framework for understanding gifted adolescents' psychological maladjustment, *Roepers Review*, 5, 70–73

McDowell, J. A. (1983), Coping with social and emotional factors through various strategies: help for the gifted student, *The Creative Child and Adult Quarterly*, 8 (2), 18–27

Mönks, F. J. & Ferguson, T. (1983), Gifted adolescents: an analysis of their psychosocial development, *Journal of Youth and Adolescence*, 12 (1), 1–18

Mönks, F. J. & Boxtel, H. W. (1985), Gifted adolescents: a developmental perspective, in: J. Freeman (Ed.), *The Psychology of Gifted Children*, New York: John Wiley and Sons, 275–295

Renzulli, J. S. (1986), The three-ring conception of giftedness: a developmental model for creative productivity, u: R. J. Sternberg & J. E. Davidson (Eds.), *Conceptions of giftedness*, Cambridge: Cambridge University Press, 53–92

Reynolds, C. R. & Bradley, M. (1983), Emotional stability of intellectually superior children versus nongifted peers as estimated by chronic anxiety levels, *School Psychology Review*, 12 (2), 190–194

Ritchie, A. C., Bernard, J. M. & Shertzer, B. E. (1982), A comparison of academically talented children and academically average children on interpersonal sensitivity, *Gifted Child Quarterly*, 26 (3), 105–109

Roedell, W. (1984), Vulnerabilities of highly gifted children, *Roepers Review*, 6, 127–130

Roepers, A. (1982), How the gifted cope with their emotions, *Roepers Review*, 4, 21–25

Ross, A. & Parker, M. (1980), Academic and social self-concepts of the academically gifted, *Exceptional Children*, 47 (2), 6–10

Solano, C. H. (1987), Stereotypes of social isolation and early burnout in the gifted: do they still exist?, *Journal of Youth and Adolescence*, 16 (6), 527–539

Terman, L. M. (1928) (1954) (1959), *Genetic studies of genius, vol. II–IV*, Stanford: Stanford University Press

Полученные результаты показывают, что у наших обследуемых величины репродукции и инкорпорации процентуально высоки, в то время как величины неконтролированности, самозащиты, деривации, оппозициональности, эксплуатации и агрессивности нормальные. Обострённых конфликтов между примарными эмоциями нет, а стремление показать себя с социально положительной стороны весьма значительно. Анализ особенностей этого „профиля“ указывает на следующее:

Наши обследуемые развили и высказывают особенности и эмоции приемлимые их общественной средой, а также и кругом своих ровесников (как например: дружелюбие, сердечность, приемлемость и стремление к новым знаниям и ощущениям). В меньшей мере их характеризует и в основном воздерживаются от того, что считается „общественно неприемлимым поведением“ (как например: высказывание злости, обиды, агрессивности, отталкивающего поведения). Это значит, что они имеют черты необходимые для работы будущего учителя, но косвенно свидетельствует и о другом. Они в то же время и зеркало нашей школьной системы, её путей воспитания детей и общества в целом, которое часто „выбрасывает“ несамостоятельных, послушных людей слабой воли, неспособных дерзнуть, безинициативных и неуверенных в себе.

Славица МАКСИЧ

ПСИХОСОЦИАЛЬНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТАЛАНТЛИВЫХ И СРЕДНИХ ПОДРОСТКОВ

В статье показана часть данных, которые получены в исследовании психосоциальных характеристик талантливых подростков, учеников средних школ. Умственно одарённые ученики ($N_1 = 80$, $I. Q_{.11} = 128,90$, средний возраст 16; 9 лет) сравнивались с соответствующей группой неодарённых учеников ($N_2 = 80$, $I. Q_{.11} = 104,5$, средний возраст 17; 0 лет) по отношению к социабельности, качеству и удовольствию во взаимных отношениях с друзьями, родителями и учениками и в социометрическом положении в классе.

В большинстве измерений разница между талантливыми и средними подростками статистически не значительна, а в случаях, где она значима — не однозначима (в одном случае преимущество имеют талантливые, в другом — средние). Если в исследование включить и тип школы, которую проходят талантливые и средние ученики, положение в большинстве случаев повторяется: в преобладающем числе измерений психосоциальных характеристик нет значительной разницы между талантливыми и средними учениками из обыкновенных и специфических школ. Автор приходит к выводу, что можно говорить только о некоторых специфических психосоциальных характеристиках талантливых подростков, причём есть больше сходств, чем разниц. Такой-же вывод относится и к талантливым ученикам, которые учатся в обыкновенных и специализированных школах.